

על ניצחון, הכרעה, ומה שביניהם: אתגר השגת מטרות המלחמה בחמאס

תמיר הימן | 19 בנובמבר, 2025

מושג הניצחון הפך טעון פוליטית, ובעיקר המושג "ניצחון מוחלט". בשיח רווח גם המונח "הכרעה", כשהאבחנה בין שני המושגים אינה שיטתית וברורה. במאמר זה מנותח המושג "ניצחון" מנקודת מבט מקצועית, תוך אבחנה בינו לבין "הכרעה". לאבחנה מושגית זו השלכות ישירות על תפיסת הניצחון של ישראל במלחמה מול חמאס, וכן על מידת הנכונות של הציבור בישראל לקבל מציאות שבה המלחמה תסתיים באופן שונה מציפיותיו של חלק מהציבור לגבי מצב הסיום (חמאס ממשיך להתקיים). במובן זה, התכנית לסיום המלחמה ולהחזרת החטופים הישראליים, שהציג הנשיא טראמפ בספטמבר 2025, מביאה למעשה לידי ביטוי אפשרות לניצחון ישראלי מובהק (אם תיושם במלואה). בחלק הראשון של המאמר מובהרים מושגי הניצחון וההכרעה, ובהמשך נבחנת מידת השגתם בפועל, ביחס למתווה שהניח הנשיא טראמפ על סדר היום.

על פניו, ניצחון במלחמה נתפס כמושג חד וברור – מימוש מטרותיו של צד אחד בעוד הצד השני מפסיד, כלומר מאבד את הכושר והרצון להחימה. ואכן, ההיסטוריה של המלחמה מצביעה ברובה על כך כי זו הייתה המשמעות המעשית של המושג ניצחון. במושג זה כרוכה תשובה לשתי שאלות: מה השיגו כוחותינו? מה קרה לאויב?

ההגדרות המודרניות של ניצחון והכרעה: הדוקטרינה המודרנית מבחינה בין מושג ה"ניצחון", שהוא השגת מטרות הלחימה שהוגדרו על ידי הדרג המדיני, תוך שיפור המציאות הביטחונית לאורך זמן, לבין הכרעה", שהיא השמדת כושר הלחימה של האויב (האויב איבד את היכולת והרצון להמשיך ולהילחם בקרב הנוכחי). הדרג המדיני שולט בצבא באמצעות סמכותו להגדיר את תכלית הפעולה – מטרות המלחמה.

מטרות המלחמה ככלי לשליטה בצבא: מטרות המלחמה מאפשרות לדרג המדיני לשלוט בעוצמת הלהבות. אם יחפוץ, הוא יוכל לדרוש "הכרעה" כחלק ממטרת המלחמה ואף לתאר כך במפורש את מצב הסיום הרצוי של המלחמה. הדרג הצבאי שותף לניסוח מטרות המלחמה כשהוא מביע דעה לגבי מידת ישימותן ולאחר מכן מציג את השיטה להשגתן. בכל מקרה, שיח בין הדרגים נדרש לאורך התהליך כולו, על פי שני כללים: (1) על השיח להיות אינטימי, מסווג

וחסוי ביותר. 2) אסור לדרג המדיני להכתיב לדרג הצבאי את שיטת הפעולה (כפי שמכתיבה תורת המלחמה ביחס לכל שיח בין דרג ממונה לדרג כפוף).

ההבדל בין ניצחון בספורט לניצחון במלחמה: להבדיל מהשיח המקצועי על אודות תורת הלחימה, השיח הציבורי האזרחי שונה. בשיח זה מושג ה"ניצחון" נתפס כהצלחה אובייקטיבית, כשם שבסיום משחק ספורט אין ויכוח מי הפסיד ומי ניצח - הניצחון ברור ומוגדר. הבעיה היא, שהציבור דורש זאת גם במלחמה. אך מעבר למגבלות של הדרג המדיני על הצבא, למלחמה עצמה מאפיינים ייחודיים. למלחמה אין חוקים קבועים ושופט מוסכם. המלחמה היא "ממלכת אי הוודאות והאקראיות" (כפי שגרס קלאוזביץ). כל צד מנסה להשיג את מטרותיו על ידי הטעיה והונאה, שקר ותחבולה, ולכן ייתכן ששני הצדדים יטענו לניצחון, כל אחד לפי יעדיו. להבדיל מניצחון, בהכרעה המצב שונה. בלתי אפשרי ששני הצדדים יטענו להכרעת הצד האחר. במלחמת הכרעה, ניתן לשפוט באופן אובייקטיבי איזה צד איבד את כושר הלחימה ואיזה לא.

מתיחת המושגים הטקטיים: המלחמה נולדה ברמה הטקטית, החל מקרבות השבטים דרך מלחמות העידן העתיק. עם התפתחות האנושות (הטכנולוגיה התיעוש ומהפכות חברתיות), התרחב גם שדה הקרב. המלחמה הגרעינית, לדוגמה, עלולה להכיל את כל העולם כזירת מלחמה אחת. התרחבות זו הביאה ל"מתיחת" המושגים המכוננים של המלחמה על מנת שיכסו את שדה הקרב המתרחב. כך קרה גם למושג "הכרעה". הוא נולד בהקשר לקרב הטקטי והתרחב לרמה המערכתית והאסטרטגית. הבעיה היא, שהמושג "הכרעה" הולך ומאבד ברמות ניתוח אלו ממשמעותו.

מתיחה נוספת של מושג ההכרעה התרחשה בפרשנות הרווחת להכרעת טרור וגרילה. כמו במקרה הקרב הטקטי, הכרעה מוסברת טוב יותר במלחמות בין צבאות מדינתיים לעומת מלחמות בין מדינה לארגון טרור. יש להבהיר: הכרעה של ארגוני טרור וגרילה היא אפשרית, אך מורכבת ופחות חד משמעית.

מאז מלחמת יום הכיפורים, כל מלחמות ישראל היו אל מול ארגוני טרור וגרילה, "צבאות טרור", למעט העימות עם סוריה במלחמת לבנון הראשונה (1982) ומלחמת 12 הימים מול איראן (2025). במלחמות אלו, הדרג המדיני נמנע מלדרוש הכרעה. הוא העדיף מטרות מוגבלות, שתכליתן הייתה, למשל, "פגיעה ביכולות", "הגברת ההרתעה", "השמדת יכולות". כך נוצרה לאורך השנים מציאות שבה מעמד ה"הכרעה" הלך והידרדר. ואשר לשאלה האם התפתחות זו שיקפה חוסר יכולת של הדרג הצבאי להכריע ארגונים אלו, או שמא חוסר רצון של הדרג המדיני להסתכן בתשלום המחיר הכרוך בהכרעה שכזו? התשובה היא - גם וגם. הדרג הצבאי הציג את משמעויות ההכרעה של ארגון טרור המסתתר בתוך אוכלוסייה אזרחית לדרג המדיני, וזה החליט פעם אחר פעם שהמחיר הכרוך בכך יהיה כבד מנשוא, ולפיכך נמנע מהגדרת ה"הכרעה" כמטרת המלחמה.

האם ישראל ניצחה במלחמת "חרבות ברזל"? (בהנחה שהמלחמה אכן הסתיימה)

המענה לשאלה זו אמור להיות מנוסח ביחס למטרות המלחמה, כפי שהוגדרו בראשיתה:

- מיטוט שלטון חמאס ברצועת עזה ופירוק כוחו הצבאי
- הסרת כל איום צבאי מהרצועה על מדינת ישראל ושיקום תחושת הביטחון של תושבי מערב הנגב
- שיקום הביטחון והחוסן הלאומי של אזרחי ישראל
- חיזוק ההרתעה הישראלית ומניעת הסלמה בזירות נוספות
- יצירת תנאים להחזרת החטופים שבשבי חמאס
- החזרת תושבי העוטף והצפון לביתם ובבטחה (מטרה זו נוספה בספטמבר 2024)

חלק מהמטרות מנוסח כך שאינו בר-מדידה: "תחושת הביטחון", "שיקום החוסן הלאומי", "חיזוק ההרתעה" – אלה מושגים והישגים שאינם ברי הערכה מדויקת או מדידה. שהרי, הרתעה נבחנת רק כאשר היא קורסת ולכן מידת השגתה, כל עוד האויב לא פועל, נתונה לוויכוח. תחושת ביטחון היא סובייקטיבית והחוסן הלאומי נמדד בכושר ההתאוששות ממשבר, כך שניתן לבחון אותו רק כעבור זמן ובעת המשבר הבא. מטרת השבתם של המפונים מהיישובים בדרום ובצפון הארץ הושגה. ועל אף שבעת כתיבת שורות אלו שלושה חטופים חללים טרם הושבו לישראל, ניתן לקבוע כי המטרה של יצירת התנאים להשבת החטופים הושגה. אם כך, נותר לבחון את נושא מיטוט שלטון חמאס ופירוק כוחו הצבאי.

הכרעת חמאס / פירוק היכולות הצבאיות: ביחס לחמאס, הכרעתו הנשאפת מוגדרת בניסוח מטרות המלחמה הרשמיות כפירוק כוחו הצבאי וביטול שלטונו האזרחי ברצועת עזה. כיום, חמאס אינו עוד צבא טרור, כפי שהוא היה ערב ה-7 באוקטובר 2023: מפקדיו חוסלו, גדודיו פורקו, יחידותיו אינן מתפקדות באופן מערכתי, אין לו תעשייה צבאית, יחידת קשר, כוחות מיוחדים, כוח אווירי, כוח ימי ומערך מטה מאורגן. אנשיו אינם מנהלים קרב סדור, והם מצויים במצב של לוחמת גרילה ותאי טרור קטנים, שבנוסף למאמץ פגיעה בכוחות צה"ל, פעילותם מתמקדת בהישרדות. יתר על כן, מצבו של חמאס מוגדר כתבוסה על ידי רבים מתושבי עזה ועל ידי מובילי דעת קהל פלסטינים.

מבחינת היכולות הצבאיות, חמאס מחזיק בכ-10% מהרקטות שהיו לו לפני הלחימה, ועל פי הערכות כלליות, בידי כ-17,000 לוחמיו (רובם חדשים, לא מיומנים) כ-10,000 רובים. בכל קנה מידה ביחס לאיום שניצב בפני ישראל ערב ה-7 באוקטובר, מדובר במציאות אחרת לחלוטין, בה בעת, עדיין נדרשים מנגנון וסידורי ביטחון ייעודיים שימנעו את שיקומו של ארגון

הטרור. על כן, הכרעת חמאס, אם תוגדר כמטרה, מחייבת השמדת המנגנון המאפשר לחמאס לגייס פעילים חדשים במקביל להוצאת מחבלים קיימים ממעגל הלחימה (או בהסכמתם במסגרת "הסכם חמושים" שבמסגרתו ימסרו נשק לסמכות הביטחונית בעזה ויתחייבו להימנע מטרור או מפעולה בכח צבאי).

השמדת היכולות השלטוניות: הן את הכרעת חמאס כארגון טרור והן את השמדת יכולתו השלטונית ניתן להשיג בתנאי שיוצב לו שלטון מתחרה. כיום, חמאס שולט בשטח של כמחצית משטח הרצועה, אך בהיעדר גוף שולט אחר, ובהיות חמאס עדיין מחזיק בנשק, הוא מחזק את שליטתו ומרתיע כל ישות זרה להיכנס לעזה ולנסות לפרקו מנשקו. כל יום שעובר בלי שמוצב גוף חלופי שינצל את חולשתו הנוכחית של חמאס כדי לקבע שליטה אזרחית, הוא יום בו חמאס מתחזק.

תכנית סיום המלחמה של הנשיא טראמפ מגדירה במפורט דירקטוריון בינלאומי (מועצת השלום - BOP) וממשלת טכנוקרטיים, שתשלוט זמנית ברצועת עזה עד להחזרת הרשות הפלסטינית לשליטה ברצועה לאחר שתעבור תהליך רפורמה מקיף (על פי החלטת מועצת הביטחון 2803, 17 בנובמבר 2025 - בתוך שנתיים). כמו כן, התכנית מציגה את הקמתו של כח ייצוב זמני (ISF). פריסת הכח הזה, הכולל כוחות ביטחון ממדינות שונות, ובכלל זה גם פלסטינים, מהווה תחרות לחמאס. ועל אף שקטן הסיכוי שהוא יאכוף את פירוק חמאס מנשקו, העובדה שהוא יאפשר מענה אלטרנטיבי של השלטת חוק וסדר תחליש את חמאס. בפועל, מערכת שלטון זו אמורה להחליף את חמאס ולממש את מטרת המלחמה בהקשר זה.

סיכום

ניצחון הוא השגת מטרות המלחמה ושיפור מצבה הביטחוני של ישראל לאורך זמן. ובהקשר זה, ישראל אכן ניצחה את חמאס ברצועת עזה – מערכה שמאמר זה התמקד בה (ולא ביתר הזירות). המערכת אומנם השתנתה, אך יש לסייג אמירה זאת מפאת קוצר הזמן שחלף, אשר מקשה להעריך את השינוי במלואו: נדרשת פרספקטיבה ארוכה ורחבה יותר על מנת להעריך את אופן ומידת השיפור במצבה הביטחוני של ישראל. ברם, ממרחק הזמן עד היום, ניתן לקבוע כי אכן, מצבה הביטחוני של ישראל מבחינת ההגנה הלאומית טוב בהרבה מהמצב ששרר לפני המלחמה.

בהקשר זה יודגש שהגנה לאומית היא הרכיב הצבאי בביטחון הלאומי. זו הערכת הנטו של האיומים על ישראל והמענה להם. היא אינה כוללת את הרכיבים הדיפלומטיים הכלכליים והחברתיים של הביטחון הלאומי. עם זאת, ללא מימוש מלא של תכנית טראמפ לא יושג פירוק חמאס מנשקו ולא תושג החלפתו בשלטון ברצועת עזה. אם התכנית לא תמומש (כולל שלב ב' שלה) אזי מטרת מלחמה זו לא תושג.

הכרעת חמאס מעולם לא הוגדרה כמטרת מלחמה, ובמובן זה הושג יותר ממה שהוגדר כמטרה. חמאס כיום הוא ארגון מובס. ביום סיום המלחמה רשמית, ה-10 באוקטובר 2025, יכולותיו הצבאיות של חמאס הוחזרו 30 שנה לאחור. ועם זאת, חמאס אמנם מבודד מערוצי ההתעצמות שלו אך הוא מתאושש, שולט למעשה בחצי משטח הרצועה, מגביר את מרותו על כ-98% מאזרחי הרצועה, ומתעצם צבאית (בעיקר בתחום מטעני חבלה, מינוי מפקדים, והכשרת לוחמים). ככל שחולפים הימים ולא מתקיים תהליך פירוק מנשק ופירוק יחידותיו של הארגון, וכן ניכר גיוס מחודש של לוחמיו לכוח רשמי, הישגה של ישראל יוכח כזמני והאיום עליה יתחדש. וכך גם הלחימה בחמאס.